

شمشیر اسلام در پیام صوفیان

نگاهی به فعالیت‌های شیخ ابواسحاق کازرونی
در نسبت اسلام آوردن زرتشتیان فارس

معمولاً در بحث گسترش اسلام و به خصوص اسلام‌پذیری ایرانیان، بیشتر توجهات به قرون اولیه اسلامی و فتوحات عربی معطوف می‌شود؛ در حالی که به گواهِ اسناد و مدارک تاریخی، اسلام‌پذیری ایرانیان، امری متأخر از غلبه سیاسی و نظامی اعراب مسلمان و فرایندی پیچیده و چندوجهی است. در این میان آنچه کمتر مورد توجه واقع شده، سازوکارهای فرهنگی و نقش فعال، مؤثر و آگاهانه مردم ایران در تغییر دین است. یکی از مناطقی که اسلام‌پذیری در آنجا کندتر و آهسته‌تر از سایر بلاد صورت گرفت، خطه باستانی فارس بود که تا چند سده پس از ورود اسلام به ایران، همچنان جمعیت بسیاری از اهالی آن، زردشتی بودند و آتشکده‌هایشان همچنان پابرجا بود؛ اما تحولات اجتماعی سده‌های میانه که منجر به ظهور و بروز طریقت‌های صوفیانه شد، نه تنها آهنگ اسلام‌پذیری مردم این سامان را سرعت بخشید بلکه زمینه‌ساز صدور «اسلام صوفیانه» به دورترین نقاط کره خاکی شد.

اساس، او معتقد بود: «حق تعالی مراهب این کار باز داشته است که دعوت خلق کنیم و ایشان را به خدای خوانم و گبران و کافران از ضلالت و جهالت در راه دین و اسلام آوردم»؛ پس «هر جمعه» یا «هرساله در روز جمعه‌ای» عزم به غزومی کرد و مریدان را فرامی‌خواند. سپس برای ایشان وعظ می‌گفت و ایشان را ترغیب می‌کرد که «به آن خداوندی که اورا می‌پرستم، اگر این ساعت کسی بینم که شرک به خدای تعالی می‌آورد، به این شمشیر سراز تن‌وی جدا کنم و اگر چه هرگز گنجشکی نکشته‌ام.»^۱ سپس غازیان بر طبل می‌کوفتند و حرکت می‌کردند؛ شیخ نیز در وطن می‌نشست و برای آنان دعا می‌کرد.

... شیخ مرشد - قدس الله روحه العزیز - اسلام ظاهر کرد و آتشکده‌های گبران به یک‌بار پینداخت و گبران و آتش پرستان عاجز و مسکین و بیچاره شدند و هر روز که می‌بود، مسلمانان بر کافران غالب می‌شدند، چنانکه شیخ مرشد قدس الله روحه العزیز در ابتداء کار می‌گفت که امروز

شیخ مرشد در سال ۳۸۸ قمری به مکه رفت و مدتی مجاور حرم شد^۵ ولی پس از چندی به کازرون بازگشت و به وعظ و جهاد مشغول شد تا در ۴۲۶ قمری وفات یافت.^۶ «سلسله مرشدیه» (یا کازرونیه) در تاریخ تصوف بدو منسوب است. او چنان اهل ریاضت و خویشتن‌داری بود که هیچ‌گاه تأهل اختیار نکرد.^۷ خطیب ابوبکر از خلفای شیخ مرشد که در اوایل قرن ششم وفات یافت، مقامات و حالات او را به عربی تدوین کرد که یک‌بار در ۷۲۸ قمری محمود بن عثمان آن را با نام فردوس المرشدیه فی اسرار الصمدیه^۸ به فارسی ترجمه کرد و دیگر بار با نام مرصد الاحرار الی سیر المرشد الابرار ترجمه شد.^۹ همچنین گزیده‌ای از فردوس المرشدیه به قلم محمود بن عثمان به نام انوار المرشدیه فی اسرار الصمدیه موجود است.

شیخ مرشد و جهاد

محمود بن عثمان در سیرت‌نامه شیخ، شرحی از عملیات‌های نظامی او بر علیه زردشتیان کازرون و کراماتی را که در این عرصه از وی مشاهده شده، ارائه داده است. بر این

در قرن پنجم هجری، شخصیت مهمی ظهور کرد که تاریخ تحولات فارس از آن پس، با نام او گره خورد. شیخ ابواسحاق کازرونی که ابراهیم بن شهریار نام داشت و بعدها از سوی پیروانش «شیخ مرشد» خوانده می‌شد، در سال ۳۵۲ قمری در نورد کازرون در خانواده‌ای تازه مسلمان دیده به جهان گشود.^۳ در کودکی علی‌رغم تنگدستی خانواده به مکتب رفت و توانست قرآن را حفظ کند. از پانزده سالگی به تصوف گرایید و افتخار یافت که در اوایل عمر محمد بن خفیف، معروف به شیخ کبیر (وفات ۳۷۱ ه.ق) در شیراز محضر او را در یابد و به واسطه ابن بکار، خرقة برتن کند. او غیر از مجالست صوفیان، به سماع حدیث رغبتی تام داشت و تلاشش مصروف گسترش اسلام در زادگاهش کازرون بود، چنان که مسجدی در کازرون برپا کرد و لشکری از مطوعه برای مقابله با زردشتیان و جهاد با آنان گردآورد. به همین خاطر او را «شیخ غازی» نیز خوانده‌اند.^۴

شهاب الدین سمنان

دانشجوی دکتری تاریخ اسلام
دانشگاه تهران است و از او مقالات
و ویراسته‌های متعددی منتشر
شده است.